

СА БЛАГОСЛОВОМ
ЕПИСКОПА БИЈЕЉИНСКОГ И
ЗВОРНИЧКО-ТУЗЛАНСКОГ
Г.Г. ФОТИЈА

наслови оригинала:

On the Mystagogy of the Holy Spirit
by Saint Photios
and
The Synodicon on the Holy Spirit
translated by Holy Transfiguration Monastery

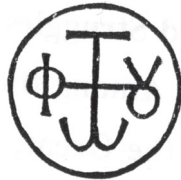
Published together with:
Saint Photios and the Filioque
by Michael Azkoul

Asterios Gerostergios
St. Photios the Great
and
Constantine Cavernos
St. Photios the Great Philosopher and Theologian
IBMG Studies, Massachusetts, 1998.

Свети Фотије Велики
Мистагогија о Духу Светом

А. Геростергиос и К. Каварнос

Свети Фотије Велики
Отац јединства Цркве

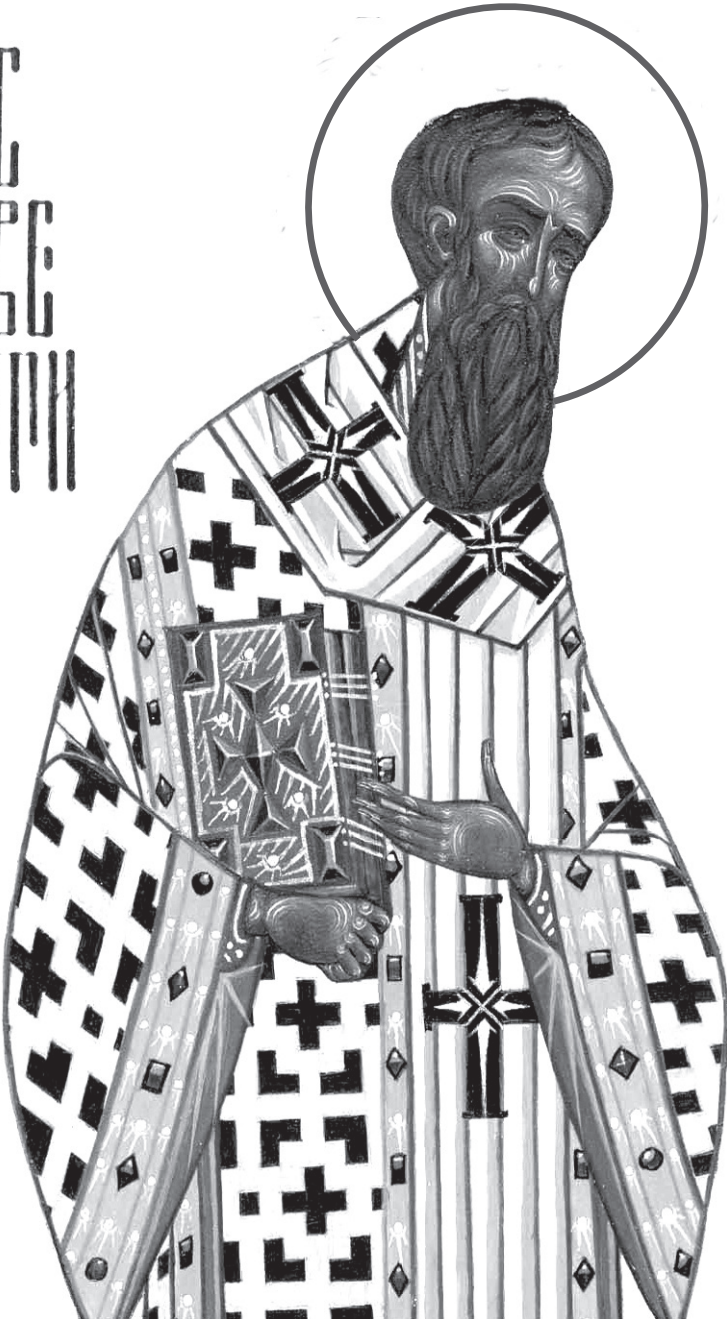

превод с енглеског језика:

Наташа Колунџић и
Сестринство манастира
Светог Василија Острошког у Бијељини

СИНАЈ
Бијељина, 2019.

С
Р
С
С

Ф
Н
С

СВЕТИ ФОТИЈЕ И ФИЛИОКВЕ

Много је писано о светом Фотију Великом (820-891) и његовом супротстављању римском додавању израза *Filioque* никејско-цариградском Символу Вере. Интересовање за овог цариградског патријарха, и за његово учење о Светој Тројици, о Којој је писао толико много, тако умешно и енергично - нарочито у делу *О мисѡαιοιји о Духу Свѡшом* (Λόγος περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας) - великим делом је усмерено на значај раскола у деветом веку, за који се дуго веровало да га је он и подстакао.

Нажалост, драматична борба св. Фотија против Рима засенила је његово богато стваралаштво. Упркос томе, његова библиографија садржи учено дело *Bibliotheca* (Библиоѡека) или *Myriobiblion* (Μυριόβιβλος), богословски оштроумна *Пиѡања Амфилохију* (Ἀμφιλοχία), велики број актуелних и продорних *Беседа* (Φωτίου Ὁμιλίαι), збирку канона о црквеној дисциплини под називом *Syntagma Canonum* (Σύνταγμα κανόνων) и *Notocanon* (Νομοκανόν) (који су постали темељ руске збирке канона под називом *Kormczia kniga*), продорне расправе попут *Исѡорије манихејаца* и *Проѡив манихејаца* (Διήγησις περὶ τῆς τῶν νεοφανέντων Μανιχαίων

ἀναβλαστήσεως), као и многа мања дела и писма (Φωτίου Ἐπιστολαί).

Изненађује чињеница да *Μισθαῖοτιја* до сада није превођена на енглески језик, иако је дело (настало током светитељевог изгнанства после синода 879-880) постало образац свих каснијих византијских антилатинских расправа. Ова расправа је била проширена верзија Фотијевог писма написаног 883-884 Патријарху аквилејском. Чини се да је св. Фотије слао и бројне изводе из *Μισθαῖοτιје*. Ранији научници сумњали су да је св. Фотије аутор *Μισθαῖοτιје*, јер је, између осталих места, она откривена и у делу *Raporty* Евтимија Зигабена (XI век). Та верзија је уметнута да би указала на личности које су живеле после св. Фотија. Међутим, савремена истраживања потврдила су да је св. Фотије аутор и *Μισθαῖοτιје* и извода¹ написаних на њеним основама.

Изучавањем св. Фотија откривено је и да је лажна западњачка слика о „великом“ Патријарху резултат клевета које су измислили његови непријатељи. Већ у XVIII веку, Едвард Гибон је изјавио о Фотију да се „чистота његовог морала“ не може доводити у питање, ма шта неко мислио о његовом „ангажовању у црквеној политици“². Ме-

¹ Hergenröther, J., *Photius Patriarch von Konstantinopel: Sein Leben, Seine Schriften und das Griechische Schisma*, bd. 3 (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1966), стр. 163. Свети Фотије је очигледно желео да свој став изнесе ширем кругу слушалаца, поред власти и свештенства; отуда су се у оптицају појавили изводи.

² *The Decline and Fall of the Roman Empire*, vol. 4 (New York: Peter Fenelon Collier, 1899), стр. 51.

ђутим, права прекретница било је обимно дело кардинала Хергенротера *Photius, Patriarch von Konstantinopel* (1867-1869). Овај стручњак је установио аутентичност *Μισθαιολογίης* и припремио њено прво критичко издање. Кардинал Хергенротер се нашао на челу Фотијеве историјске рехабилитације, заједно са језуитом А. Лапортеом, енглеским византологом Џ. Б. Беријем и црквеним историчарем Е. Аманом.

Године 1948., римокатолички научник Френсис Дворник објавио је своје дело *The Photian Schism*, које је једном за свагда дискредитовало представу да је св. Фотије био покретач раскола између Истока и Запада у деветом веку. Дворник коначно разбија предрасуду о Фотију као „користољубивом, лукавом и бескрупулозном”³, покушавајући да докаже да је он веровао у почетне папске тежње. Још један научник, П. Ц. Хит, потврдио је да Фотије није изазвао раскол и да „у нашим уџбеницима више не треба оптуживати Исток уз употребу израза Источни раскол”. Окривљујући папе и Франке, Хит закључује да је „године 1054., западни раскол био пресудан”⁴.

Више не може ни да се тврди да је Фотије разбио јединство Цркве зарад амбиције и националног поноса.⁵ Поврх тога, Дворник је потврдио да Гр-

³ *Encyclopedia Britannica*, vol. 21 (New York: 1911), стр. 483.

⁴ “The Western Schism of the Franks and the ‘Filioque’”, *Journal of Ecclesiastical History* XXIII, 2 (1972), стр. 113.

⁵ Тражећи узрок раскола из деветог века, Хергенротер, још увек оптужујући Фотија, инсистира на томе да се светитељ обраћао националним осе-

ци никада нису доводили у питање место и улогу свог Патријарха у историји Православне цркве. Његов ученик Арета Кесаријски имао је визију у којој је његов учитељ стајао у рају поред св. Јована Златоустог (Фотијевог најдражег светог Оца) и св. Никифора (његовог православног претходника). Св. Никола Мистик, његов каснији наследник на Патријаршијском престолу (912-925), називао је Фотија „мој отац у Духу Светоме”. Јевтимије Зигабен описао је светитеља као „најблаженијег Патријарха”. У XII веку, Патријарх анхијалски Михаил III говорио је о св. Фотију као „Оцу” и „најпобожнијем човеку”. У истом веку, у Синаксару⁶ за месец март, св. Фотије назван је Чудотворцем⁷.

ћањима да би подржао свој црквени авантуризам: *Ако је апеловао на грчку нацију и подстицао је против Латина, ако је свагда улагао напор да усади своје учење међу сународнике, како би га учинио општим добром свих и тиме утврдио брану према латинској цркви, онда није било ништа природније него да се сам постара за то да сажме у сасвим кратком прегледу оно што је најважније од његових богословских аргуменатација и то преда свим мирјанима, који су или били посебно привржени његовој ствари или их је њихов властити теолошки интерес и додир са западњацима у извесној мери подстицао да се укључе у ово спорно питање* (Photius..., исто, стр. 164). У XIX веку, национализам је имао одређено значење за кардинала Хергенротера, али у IX веку, људи су још увек размишљали у оквирима „царства”, космополиса, „једног Бога, једне Цркве, једног света”.

⁶ Синаксар је збирка житија светих које Црква прославља. Организован је по дану и месецу. Живот сваког од светих представљен је на дан када се он или она прославља. Током векова редовно су додавани нови свети чланови. То је једно од духовних блага Православне цркве и непроцењиви извор података о историји, животу и околностима кроз векове.

⁷ „Можемо да закључимо да је у X веку већина Византинаца веома поштовала Фотијево име...” написао је Дворник у делу *The Photian Schism* (Cambridge: University Press, 1948), стр. 389. Уколико се Патријархово име није појавило у неком грчком Синаксару из овог периода, разлог томе јесте да су га византијске присталице Рима оптуживале за раскол те зато избрисале његово име. У XIII веку, Џон Бекос је покушао да оповргне *Мистагогију* у

И поред свега тога, није саопштена потпуна истина о такозваном фотијевском расколу. Скорашња литература о овом „православном и чувеном Патријарху“ посветила је мало пажње његовом сведочењу хришћанског Откривења. Фотије је виђен као „велики црквенодостојник, учени хуманиста и истински хришћанин, довољно великодушан да опрости својим непријатељима (заговарао је канонизацију свог противника Игњатија), чинећи први корак ка помирењу”⁸. Ипак, премда су његова врлина и ученост задобили пажњу, још увек је занемарено његово бављење доктринарним питањима.

Пре него што пажњу посветимо *Мистајоџији* и житију св. Фотија које је написао отац Јустин Поповић, неопходно је да поменемо расправу о питању Филиоквеа. У том смислу морамо да исправимо широко распрострањено мишљење да је „питање исхођења Духа Светога било само догматска подлога за раздвајање Источне и Западне Цркве”⁹. Исто тако, значајан је и августиновски извор римског учења о Светој Тројици, као и *Libri Carolini* које су свесрдно промовисале то гледиште. Такође је важно и испитати Филиокве у контексту политичких планова Карла Великог и „апостолске обнове” коју

име такозване Лионске уније (1274). О св. Фотију и „источном предању”, видети *цит. дело*, стр. 383-431.

⁸ *Цит. дело*, стр. 432.

⁹ Lossky, V., “The Procession of the Holy Spirit in Orthodox Triadology”, *Eastern Churches Quarterly* VII, 2 (1948), стр. 3. Филиокве је имао огромне еклисиолошке импликације. Видети примедбе јеромонаха Софронија у делу *Messenger de l'Exarchat du Patriarche russe en Europe occidentale V* (1950), стр. 46-51.

САДРЖАЈ

МИХАЈЛО АЗКУЛ: СВЕТИ ФОТИЈЕ И ФИЛИОКВЕ.....	5
СВЕТИ ФОТИЈЕ ВЕЛИКИ: МИСТАГОГИЈА О ДУХУ СВЕТОМ.....	47
УВОД У СИНОДИК.....	132
СИНОДИК О ДУХУ СВЕТОМ.....	137
НИКЕЈСКИ СИМВОЛ ВЕРЕ.....	139
ОСУДА СПИСА ЈОВАНА ВЕКОСА.....	161
АСТЕРИОС ГЕРОСТЕРГИОС: СВЕТИ ФОТИЈЕ ВЕЛИКИ - ОТАЦ ЦРКВЕ.....	169
КОНСТАНТИН КАВАРНОС: СВ. ФОТИЈЕ ВЕЛИКИ - ФИЛОСОФ.....	255
БИБЛИОГРАФИЈА	278

главни и одговорни уредник
протођакон Бојан Чечар

Издаје

С И Н А Ј

Издавачка кућа

Епархије зворничко-тузланске

Адреса

Патријарха Павла 40, Бијељина
izdavackakucasinaj@gmail.com

Компјутерски слој и

графичко обликовање

Сестринство манастира

Светог Василија Острошког

Бијељина

Штампа

Еурографика, Зворник